

одного боку, а з іншого – прихильників різних зовнішньополітичних курсів, бачення й оцінки радянського минулого нашої країни.

Список бібліографічних посилань

1. Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні : монографія / за заг. ред. А. П. Буценка, М. М. Гнатовського. Київ : РУМЕС, 2017. 592 с.
2. Transitional justice and economic, social and cultural rights. New York ; Geneva, 2014. 59 p. URL : <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/HR-PUB-13-05.pdf> (дата звернення 20.02.2019).
3. Гарькавец С. А. Проблема конкурентной виктимности и вооружённый конфликт на Юго-Востоке Украины. *Вісник Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова. Психологія*. 2016. Т. 21, Вип. 2 (42). С. 39–49.

Одержано 04.03.2019

УДК 343.412

Віталій Іванович ПАВЛИКІВСЬКИЙ,

доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін та адміністративного права
Харківського економіко-правового університету

**РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ
ЗАХИСТУ СВОБОДИ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ТА ЙОГО РЕЗУЛЬТАТИ**

Минуло майже 17 років з появи в Кримінальному кодексі України норми про відповідальність за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів. Однак, незважаючи на це, в Україні продовжується наступ на свободу слова, посягання на життя, здоров'я, власність журналістів [1]. 2018 рік продовжив сумну традицію у сфері порушень свободи слова, в черговий раз зафіксувавши понад 200 порушень свободи слова в Україні [1]. При цьому у першому півріччі 2018 року спостерігався різкий ріст саме фізичної агресії та нападів на журналістів. Засоби масової інформації підтверджують, що вбивство громадської активістки Гандзюк К. В. справило охолоджуючий ефект на журналістів, особливо в регіонах, які почали більш обережно критикувати владу та її представників. Зазначене потребує самостійного більш детального та глибокого дослідження.

У 2014 році такі міжнародні організації, як «Репортери без кордонів» та Комітет захисту журналістів, включили Україну до трійки країн світу, що є найбільш небезпечними для журналістів (після Сирії та Палестини) [2]. Підстави – протягом року на території України загинуло 7 журналістів, з них один, В. Веремій, убитий під час подій на Майдані, і 6 – у зоні АТО. 2016 рік продовжив сумну традицію. 20 липня з використанням вибухового пристрою цинічно та відкрито було вбито відомого журналіста П. Шеремета [3]. Сучасні негативні тенденції у сфері свободи слова підтверджуються й офіційною статистикою. Згідно даних Генеральної прокуратури України, якщо у 2016 році було зареєстровано 92 перешкоджання професійній діяльності журналістів, погроз та насильства щодо журналістів – 34, знищення майна журналіста – 4, то у 2017 році зареєстровано 114 перешкоджань законній професійній діяльності журналістів, 33 – погроз та насильства; 8 посягань на власність, 1 замах на життя [4].

За даними Інституту масової інформації картина виглядає ще гірше [1]. У 2017 році на неокупованій території України ІМІ зафіксував 281 випадок порушень свободи слова, у 2016 році – 264 випадків, у 2015 році – 310 випадків, у 2014 році – 995 випадків.

Лідером за кількістю порушень у 2017 році стала категорія «перешкоджання законній професійній діяльності журналістів» – 92 випадки. Друге місце посіла категорія «обмеження доступу до публічної інформації» – 41 випадок. За кількістю порушень на четвертому місці опинилися напади і побиття журналістів – 30 випадків. П'яте місце за кількістю порушень посіли кібератаки – 15 випадків.

Все вищевикладене змусило законодавця здійснити низку кроків з вдосконалення чинного кримінального законодавства. Так, для посилення правового захисту журналістів у 2015–2016 роках

було прийнято низку змін у кримінальне законодавство. У 2015 році введено додаткові норми, спрямовані на захист життя, здоров'я, волі та власності журналістів і членів їх сімей. Таким чином, у розділі XV Особливої частини КК України з'явилась низка спеціальних норм про відповідальність за злочини проти журналістів: ст. 345-1 «Погроза або насильство щодо журналіста»; ст. 347-1 «Умисне знищення або пошкодження майна журналіста»; ст. 348-1 «Посягання на життя журналіста»; ст. 349-1 «Захоплення журналіста як заручника»; ч 2 ст. 375 «Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови з метою перешкоджання законній професійній діяльності журналіста». Змінилася і назва розділу XV Особливої частини КК України «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів».

Крім того, у 2016 році зазнала змін редакція ст. 171 КК України, якою передбачено окрему відповідальність за перешкоджання, вплив та переслідування журналістів. Таким чином, на сьогодні напрацьована широка нормативна база кримінально-правового забезпечення захисту свободи слова в Україні. В той же час, динаміка правопорушень та ефективність боротьби з правопорушеннями у сфері свободи слова свідчать про зворотне. Аналіз лише офіційних даних дозволяє стверджувати про суттєву різницю в кількості зареєстрованих кримінальних проваджень і кримінальних проваджень направлених до суду з обвинувальним актом. Так, якщо у 2016 році було зареєстровано 92 перешкоджання професійній діяльності журналістів, то направлено в суд з обвинувальним актом лише 6 справ; погроз та насильства стосовно журналіста зареєстровано 34, спрямовано в суд – 6. Аналогічна ситуація спостерігається у 2017 році. Зареєстровано 114 перешкоджань професійній діяльності журналіста і лише 4 з них направлено до суду з обвинувальним актом; погроз та насильства щодо журналістів – 33, в суд направлено лише 2 [4]. Схожі показники спостерігалися й у 2018 році. З 93 перешкоджань діяльності журналістів до суду з обвинувальним висновком було спрямовано лише 7 кримінальних проваджень, погроз та насильства щодо журналістів – 54, з них направлено до суду – 14, знищення або пошкодження майна – 6, до суду – жодного [4]. Зазначена ситуація, незважаючи на суттєве реформування кримінального законодавства практично не змінюється протягом багатьох років. За даними Генеральної прокуратури України за січень–вересень 2013 року у Єдиному реєстрі досудових розслідувань було обліковано 42 кримінальні провадження, відкриті за ознаками складу злочину, передбаченого ст. 171 КК України, і лише 6 із них направлено до суду з обвинувальним актом, у 2012 р. – 5, у 2011 р. – 5, у 2010 р. – 4, у 2009 р. – 2, у 2008 р. – 1. Таким чином, незважаючи на суттєві зрушення у сфері законодавчого забезпечення свободи слова реальний стан захисту прав журналістів залишається на низькому рівні.

Враховуючи вищевикладене можна зробити наступні висновки:

1. Законодавчі зміни у сфері кримінально-правового забезпечення захисту свободи слова та професійної діяльності журналістів не дають очікуваного ефекту.
2. Спостерігається значна диспропорція між кількістю злочинних порушень свободи слова та кількістю спрямованих до суду справ з обвинувальним актом.
3. Зазначена ситуація обумовлена декількома чинниками, основними з яких є: недоліки законодавчого формулювання кримінальних заборон у сфері захисту свободи слова, низька ефективність роботи правоохоронних органів та суду в сфері юридичного захисту свободи слова та прав журналістів, недостатня правова підготовка слідчих та інших працівників структурних підрозділів Національної поліції, а також відсутність роз'яснень судових органів та наукових установ з питань застосування кримінального законодавства у сфері захисту свободи слова.

Список бібліографічних посилань

1. Інститут масової інформації : сайт. URL: <http://imi.org.ua> (дата звернення: 10.02.2019).
2. Рік 2014: підсумки свободи слова в Україні – Інститут масової інформації (інфографіка) // Інститут масової інформації : сайт. URL: <http://imi.org.ua/news/47098-rik-2014-pidsumki-svobodi-slova-v-ukrajini-institut-masovoji-informatsiji-infografika.html> (дата звернення: 10.02.2019).
3. Загинув журналіст Павло Шеремет. Хроніка // Українська правда : сайт. URL: <http://www.pravda.com.ua/articles/2016/07/20/7111744/> (дата звернення: 10.02.2019).
4. Генеральна прокуратура України : офіц. сайт. URL: <http://www.gp.gov.ua/> (дата звернення: 10.02.2019).

Одержано 18.02.2019